

DIGITÁLIS TANÍTÁS-TANULÁS FÓRUM

Fenyő D. György

(Tanár, szakíró)

Pedagógiai jegyzetek a karanténból

1./

Személyesség és közvetlenség

Bármikor beszélgetünk a gyerekekkel a kényszerű iskolabezárás kezdete óta, arra a kérdésre, hogy mi hiányzik leginkább, amióta otthon kell maradniuk, a leggyakoribb, legigazibb, legátéltebb válaszuk mindig az: a többiek. Az osztálytársak, a barátaim, a többi diák, a barátnőim, a haverok, a lelki társak, a többi ember.

Igen, az iskola mindenekelőtt és elsősorban **közeg, társas hely, együtt-lét**. Ha tetszik, a közvetlenség és a személyesség világa. Persze, lehet jó képzésről, hatékony tudásátadásról, sikeres felkészítésről, kiváló oktatóról beszélni, és mindegyik fontos is, de a személyesség közege nélkül mind halott dolog. Ha egy gyerek – és itt nem csak a hatévesekről, hanem a tizenhat és tizennyolc évesekről is beszélünk – csak megfelelően jó színvonalú oktatást kap, akkor az is könnyen elveszti az értelmét vagy a súlyát. Nem, arra a közegre van szüksége minden gyereknek, amiben a tudáselemek, a képesség-részek mind-mind átítatódnak az együttlét érdekes, vonzó, vibráló, kiszámíthatatlan, érzelmileg átfűtött jelenlétével.

A tanárok is hiányoznak nekik, a maguk elfogultságaival, keménységével vagy lágyságával, bogaraival, mosolyával vagy szigorával. Mert a másik embert látják a tanárban is, a pont nekik beszélő, nekik órát tartó, tőlük követelő, őket értékelő, őket nevelni akaró, és persze esendő embert.

Ha pedig megfordítjuk: amikor a tanárok ott ülnek a számítógép előtt, és rendre gyártják a feladatokat, megoldásokat javítanak ki, megoldókulcsokat állítanak elő,

ugyanazt élük át: megmaradt a tananyag és a feladat, és eltűntek mögöttük a diákok. Éppen azok, akikért az egészet csinálják. Akik a hétköznapiakban persze nagyon sok bosszúságot is okoznak; állandóan félreértések kísérik a tanár-diák interakciót, gyakran bizalmatlanság vagy ellenségesség övezi a viszonyukat a diákokhoz, de mégiscsak: a diákokkal beszélgetnek, velük vitatkoznak, őket igyekeznek megnevelni, nekik akarnak valami érdekeset és fontosat átadni. Egyszóval: diák nélkül mit ér az oktatás?

Minden **fontos élményhez, értékes gondolathoz, emberi-erkölcsi felismeréshez a másik ember által és más emberek közegében** jutunk el. A másik ember az a kapu, amin keresztül a megismerés és megértés felé eljutunk. Az iskola a hétköznapiakban automatikusan – persze melyik iskola jobban, melyik rosszabbul – működteti ezt a kaput, működteti a társas együttlétnek azt az intenzív formáját, amit iskolának nevezünk. És mindezt önkéntelenül teszi, pusztán azáltal, hogy napi hat-nyolc órában együtt van ötszáz vagy ezer ember, gyerekek és felnőttek, és mindent, amit csinálnak, együtt kell hogy megcsinálják. Vagyis az iskola automatikusan, per definitionem a közvetlenség és a személyesség közege.

Ha egy iskola felismeri ezt, akkor még hozzá tud tenni ehhez: tud szervezni osztálykirándulásokat, osztálytáborokat, iskolai táborokat, vándortúrát, vízitúrát, színjátszó fesztivált, játékdélutánt, nulladikos tábort, gólyabált, szalagavatót, versenyeket, túraszakkört, filmklubot, színjátszókört, önképzőkört és még ezernyi más alkalmat és helyzetet arra, hogy a diákok együtt legyenek, egymástól és együtt gazdagodjanak, okosodjanak. Ha egy iskola felismeri ezt, akkor magát az oktatást is úgy tudja megszervezni, hogy ezt a hatalmas erőt felhasználja: csoportmunkákkal, közös feladatokkal, projekt munkákkal, izgalmas beszélgetésekkel, játékokkal, és mindenekelőtt folyamatos kommunikációval.

De, ismétlem, függetlenül attól, hogy tudatosan felhasználja-e ezt az iskola ezt a termékeny közeget vagy nem, mindenképpen ezt hat legerősebben. Ebben a legjobb benne lenni, ez marad meg mindenkiben a legerősebben, ez jelent életre szóló iskola-élményt.

2./

Mi a korszerű pedagógia

Amióta a tanárok digitálisan tanítanak, egyre többször elhangzik, hogy milyen kiválóan belejött a pedagógustársadalom a digitális oktatásba, sőt, hogy a közoktatás több évtizedes lemaradásait hozta be napok alatt. Vagyis, hogy kezd formálódni a 21. században érvényes pedagógia és módszertan, olyan eljárásokat és módszereket használnak a tanárok, amilyeneket még soha, és ez a jövőt tekintve is érvényes eredményeket hozhat.

A véleménnyel egyetértve tegyük föl a kérdést: miben lépett hatalmasat a közoktatás? Mi az, amiben felzárkóztunk? A legkézenfekvőbb válasz – és vélhetően a laikus társadalom ebben az értelemben használja is ezt a felzárkózásról szóló szlogent – az, hogy a digitális térben remekül tudnak a tanárok mozogni. Megtanultak videochaten magyarázni, megtanultak különböző platformokat használni, kvízeket összeállítani, a program által azonnal kijavított dolgozatokat készíteni, hangalámondással digitális tananyagokat feltölteni, közös felületeket létrehozni. Vagyis képesek lettek – ki nagyobb, ki kisebb, de azért kellő – biztonsággal áttérni a virtuális térben való mozgásra.

Az igazi nagy kérdés az, hogy valóban ez-e a jelenlegi oktatás legfőbb hozadéka, illetve hogy **valóban ezt jelenti-e a korszerű oktatás**. Van ugyanis ennek a digitalizálásnak egy hatalmas csapdája is: az, hogy a korábbi tanulásfelfogást, ismeretátadást, egy korábbi tudásközvetítő stratégiát sikerül hatékonyabbá tenni, korábbi tananyagokat sikerül digitalizálni. Remek kvízeket lehet összeállítani teljesen felesleges ismeretekből is. Színesen és lebilincselően lehet egyirányú közléseket elhelyezni a digitális térben. Jól lehet magyarázni online módon, akár harminc-negyven gyereknek is anélkül, hogy kérdeznének. Vagyis azt gondolom, hogy egy pozitivista, a diákok passzivitására épülő, egyoldalúan ismeretközlő tanításfelfogást könnyen lehet jól transzformálni a virtuális térbe. És nem gondolom, hogy az oktatásnak errefelé kellene elmozdulnia, vagyis hogy egy ismeretátadó oktatásfelfogást tegyünk még hatékonyabbá.

A szememben a korszerű oktatásnak ezek a legfőbb jellemzői:

- **konstruktivista:** értelmes és a megértést elősegítő módon tanít, azaz az ismereteket értelmes rendszerben adja át, nem szétszórt ismereteket, hanem gondolati konstrukciókat tanít,
- **aktivizáló:** a diákok aktivitására épít, munkáltat, feladatokat ad a diákoknak, azaz törekszik arra, hogy a diákok szellemi aktivitását felhasználja vagy felkeltse,
- **kooperatív:** a diákok együttműködésére, kooperációjára, közös munkájára épít,
- **kompetenciafejlesztő:** a diákok képességeit, kompetenciáit fejleszti minden feladatával, tudáselemével, témájával,
- **praktikus:** a megtanultak felhasználására, alkalmazására tanít, gyakorlat-orientált,
- **kritikus:** kérdezni, vitatkozni, gondolkodni tanít, vagyis a kritikai gondolkodásra nevel,
- **kreatív:** épít a gyerekek alkotókészségére, fantáziájára, ötleteire, igyekszik azokat fejleszteni és integrálni a tanításba,
- **differentiált és differentiáló:** a diákok egyéni fejlődésére és tudására koncentrál, vagyis a differenciálás nem iskolatípusok, iskolák vagy osztályok között történik meg, hanem az egyes diákok között,
- **feladatközpontú:** az ismereteket folyamatosan átalakítja feladatokká, ezért gyakran projektmunkákban gondolkodik,
- **jelenségközpontú:** a diákokat a körülöttük lévő világ jelenségeinek megfigyelésére és értelmezésére serkeni,
- **attitűdformáló:** a tantárgyak nagy hangsúlyt fektetnek arra, hogy a diákok fontosnak és érdekesnek is tartsák, amit megtanultak,
- **szemléletformáló:** igyekszik választ adni a diákok személyes kérdéseire, világlátásukat formálni akarja,
- **nyitott és integratív:** kilép az iskolai falai közül, körülnéz, integrálni kívánja a világban látottakat és az iskolán kívüli forrásokból származó ismereteket,

- **változatos:** munkaformákban és módszerekben egyaránt sokféle, a munkaformák és módszerek rugalmasan illeszkednek a tanítás tartalmához és a fejlesztendő kompetenciákhoz,
- **élményszerű:** törekszik arra, hogy az iskolai tanulás érdekes legyen, erős, gyakran maradandó élményeket adjon, felhasználja az élménypedagógia és más alternatív pedagógiák tapasztalatait és jó gyakorlatait.

Természetesen nem arról van szó, hogy minden fenti követelménynek minden tantárgyban és minden tantárgy minden témakörében és minden óráján egyaránt és egyformán kellene érvényesülnie. A társadalomtudományoktól inkább elvárhatjuk a személyességet, mint a természettudományoktól, a természettudományoktól inkább elvárhatjuk a jelenségek gondos szemügyre vételét, mint a művészeti tárgyaktól, a nyelvektől hamarabb elvárhatjuk a gyakorlati felhasználást, mint a történeti tantárgyaktól, és így tovább. Vagy egyes tantárgyakon belül: nyelvtanból a szociolingvisztika inkább alkalmas a projektmunkában való feldolgozásra, mint a leíró grammatika, a helyesírás-tanítás inkább praktikus, mint a szövegtan, a nyelv és társadalom viszonyáról szóló ismeretek inkább formálják a diákok világképét, mint a szöveg hangzó elemeinek vizsgálata, és csak így tovább. De a tanítás szemléletének mindezeket az elemeket tartalmaznia kell, minden tárgyban és minél többször arra kell törekedni, hogy ezek az elvek érvényesüljenek.

Összességében tehát az gondolom, hogy fontos és jól felhasználható mindaz a digitális tudás, amit tanárok most megszereznek és begyakorolnak, a különféle platformok, oktatási portálok, csatornák és megosztások, de mégsem ezek használata jelenti az oktatás korszerűségét. Hanem azon elvek követése, amelyeket az imént felsoroltam, és amelyek egy a közösségre és az egyénre egyaránt és egyszerre figyelő, a képességfejlesztést, a gondolkodásfejlesztést, a tudásátadást és a világ megértését egyszerre szolgáló, változatos, a diákok aktív részvételére építő iskolát körvonalaznak.

3./

Az interakciók művészete

Közös tapasztalata a tanároknak, hogy az otthoni oktatás sokkal több időt igényel, mint az iskola, hogy ugyanazt a feladatot előállítani is, instruálni is, kijavítani is, értékelni is jóval több munkával lehet csak, mint az iskolában.

Ennek első oka elég nyilvánvaló: amikor valaki írásban fogalmaz, akkor sokkal pontosabban, igényesebben igyekszik gondolatait megfogalmazni, mint ahogy szóban teszi azt. Az írásos válaszok megmaradnak, kevésbé lehet tehát bennük hibázni. Mi több, az írásos válaszok és értékelések minden szava dicsérő vagy sértő lehet, sokkal inkább, mint a szóbeli válaszé. Az írásban megfogalmazott feladat bármikor a nyilvánosság elé kerülhet, és jó- vagy rosszindulatúan is olvashatják: a szülők megoszthatják egymás között, felháborodottan megmutathatják a munkahelyükön, kikerülhet a facebookra, és így tovább. Szóval jobban ki van téve a tanár a kritikának, és mivel nagyon sok ilyen szöveget (feladatot, javítókulcsot, instrukciót, ppt-t, rövid összefoglalót) kell készítenie, nyilvánvalóan sok hiba is kerülhet azokba. Lassabban és körültekintőbben ír mindenki, mint ahogy beszél, vagyis ugyanazt a magyarázatot leírni sokszor annyi időt igényel, mint elmondani.

De van egy másik oka is annak, hogy írásban sokkal több időre van szükségük a tanároknak, mint szóban, nemcsak a fent említett okok, az igényesség, a hibátlanságra törekvés vagy a félelem, és ezúttal erről a másik oldalról szeretnék írni. Az ugyanis, hogy papíron nem kap a tanár visszajelzést arról, mit értenek a gyerekek és mit nem, mikor kell még egy mondattal megtámogatni az előbbi magyarázatot, és mikor elegendő, amit addig leírt. A gyerek nem tud visszakérdezni, nem látható, mikor teszi le a tollat, mert már érti, vagy mert elunta az érthetetlen magyarázatot. A tanár nem tud visszakérdezni egyes szavakra, fogalmakra, kifejezésekre. Nem tud rajzolni a táblára, nem tudja kiemelni a magyarázat vagy feladat egyes elemeit.

Az iskolában, az offline térben mindez teljesen természetesen úgy zajlik, hogy a tanár folyamatosan monitorozza a diákjait, és ha észreveszi, hogy valamit nem értenek, ott megáll, segít, kérdez, feltesz még egy rávezető kérdést. Ha geometriából nem értenek

valamit, behúz egy vonalat az ábrába, amitől az értelmezhetővé válik. Ha irodalomból nem vesznek észre valamit egy versben, felhívja a figyelmet egy szóra vagy kifejezésre. Ha eltévednek egy történelmi esemény megértésében, megmutatja a térképen a színhelyeket, és máris logikussá válik a korábbi magyarázat. És folytathatnánk a sort bármelyik tantárggyal, mert mindegyikben az a lényeg, hogy egy-egy apró gesztussal, egy-egy közbevetett kérdéssel rá lehet irányítani a gyerekek figyelmét olyan elemekre, amelyek megértésével már megértik az egészet, vagy föl lehet hívni a figyelmet olyan már tudott ismeretekre, amelyek megmagyarázzák az újat. Ezek az eszközök olyanok, mint egy reflektor: ami addig sötétben volt, azt egy figyelemfelhívó mondat vagy egy rávezető kérdés hirtelen éles fénybe vonja, és ettől a magyarázat vagy feladatmegoldás egésze érthetővé válik.

És a diákokat is lehet arra nevelni, hogy ha elvesztették fonalat, kérdezzenek. Egy osztályt tanítva rendszeresen meg lehet állni és visszakérdezni. Föl tud tenni a tanár három olyan kérdést, amelyből kiviláglik, mennyire tudják követni a gondolatmenetet a gyerekek. Rávezetni lehet, szemléltetni lehet, visszatérni lehet, segítségül kínálózkodó korábbi tudásokat lehet előhívni. Magyarázhatnak egymásnak a gyerekek, megbeszélhetnek, vitatkozhatnak, együtt oldhatnak meg feladatokat.

Mindez pedig azt jelenti, hogy az órákon **folyamatos interakció** zajlik a tanár és a diákok között, sőt, a tanár, a diákok és a tananyag között, meg az egyes diákok között is. A tanárnak pedig nagyon fontos feladata, de egyúttal folyamatosan fejlesztett tanári kompetenciája is, hogy ezt az interakciót mozgásban tartsa, figyelje, a jelzések alapján módosítson, hozzátegyen valamit elvegyen valamit. Nem kell nagy dolgokra, gondolni, egy-egy szó, egy-egy példa, egy-egy felolvasott mondat gyakran elég.

Az iskola nem az egyetemi nagyelőadótermek világa, ahol a tanár beszél, a hallgatók (!) pedig hallgatnak. Hanem a folyamatos interakciók világa, ahol a tanár kifejleszti magában azt a képességet, hogy hamar és jól észlelje és lefordítsa a diákok jelzéseit, és ezek nyomán módosítson, lassítson, gyorsítson, kitérjen vagy ismételjen.

Ez az interakció szóban és gesztusokkal történik, az osztályteremben, előszóban, egy élő közegben. A tanárok nagy része ezt az élő közeget érti, használja, tudja működtetni, és

sokkal inkább, mint az írást. Ha írásban mindazokat a szempontokat, kérdéseket figyelembe akarnánk venni, amelyek minden osztályban óhatatlanul felmerülnek, ha az írásos anyagokba be akarnánk építeni a diákok közötti különbségeket is, akkor végeérhetetlenül hosszú instrukciósorokat és magyarázatokat kellene leírni. A tanárnak tehát az írás során előre kell gondolni arra, mit nem érthetnek majd belőle, mihez kellhet segítség, milyen tévutakra csábít az, amit leírt. Márpedig ez még sokkal koncentráltabb és pontosabb fogalmazást igényel, mint hogyha csak össze akarnánk foglalni egy tananyagot.

A tanár tehát egyrészt igyekszik az osztálytermi interakciók várható jelzéseit is beépíteni a leírtakba – de hát ez reménytelenül nagy vállalkozás. És hiába is igyekszik előre mindent kivédeni: egy harmincfős osztályban mindig merülhetnek fel olyan kérdések, kiderülhetnek olyan félreértések, tudáshiányok és tudástöbbletek, amelyekre a tanár nem számít, nem is számíthat. Vagyis nemcsak időigényes és hatalmas munka, és hiába old meg sok felmerülő problémát előre, az összeset úgysem tudja megoldani.

Várjuk tehát ismét a valódi osztálytermet, az élőszóban elhangzó kérdéseket és ellenvetéseket, félreértéseket és kételyeket, amelyekre érdemben és azonnal lehet reagálni. Ezek mindig előrevisznek, mindig segítenek a tanulásban. A tanár pedig végre ismét működtetheti azt a képességét és azt a technikáját, hogy az osztálytermi interakciók gazdag hálózatát használja.

Ablak a tavaszra

REFLEXIÓK

Deli Zsolt

(Neveléstudomány mesterszakos hallgató Apor Vilmos Katolikus Főiskola)

Gondolatok a Digitális-tanítás-tanulásról a „Változás, megújulás az iskolában” online konferencia alapján

Dr. Gloviczki Zoltán rektor úr a konferenciát köszöntő beszédét azzal kezdte, kissé bizarr, hogy a nagyjából száz éves alternatív pedagógia, még mindig csak alternatív.

Egy olyan világleptéki helyzetbe csöppentünk a pandémia kapcsán, ahol nagyon gyorsan és hatékonyan kellene reagálni a felmerülő nehézségekre. A „hagyományos” intézményi oktatást részben vagy egészében felváltja a digitális tanítás-tanulás. Ha egy ország oktatáspolitikája, oktatáskultúrája annyira rugalmatlan, hogy egy évszázad alatt nem tudta szerves részként magába fogadni az alternatív irányzatokat, akkor hogyan lehet képes egy ekkora változásra mindössze nyolc hónap alatt, ha csak a pandémia elleni intézkedések kezdetét vesszük? Az első hullám után a kormányzat részéről elégedett hangok érkeztek: „Sikeresnek és eredményesnek értékelte a koronavírus-járvány miatt bevezetett digitális oktatást a köznevelési államtitkár csütörtökön a Kossuth Rádió Jó reggelt, Magyarország! című műsorában.”- írja az MTI 2020. május 21-én A pedagógustársadalomból ezzel szemben a következő gyors vélemény született: „-A karantén oktatást a kényszer szülte, sem a tanár, sem a szülők, sem a diákok nem lettek erre felkészítve.” – így Bereczki Enikő ifjúsági és generációs szakértő (ATV 2020. május 29.)

Mik lehetnek a sikertelenség okai?

A konferencia Digitális Fórumán elhangzott a legfontosabb mondat: „A tanítás, emberek közötti szociális folyamat.” Nádori Gergely, a Tanárblog szerkesztője, mint túlélő aposztrofálta magát. A nem jelenléti kapcsolat éppen ezt az axiómát zárja ki a

pedagógiai folyamatból. A csupán közösségben megszerezhető szociális kompetencia elemei a következők:

- „1. az ember belső harmóniája és bizalma abban, hogy képes a társas környezetben eligazodni, valamint arra hatást gyakorolni;
2. olyan attitűd- és képesség-csoport, amely a társas környezetben eredményes viselkedésminták elsajátítását és gyakorlását jelenti.”¹

A fejlesztési koncepció elején két fontos idézet is alátámasztja azt a tényt, hogy a digitális oktatás legnagyobb vesztesége, a szociális kompetenciák megszerzésének lehetősége.

„Talán a legnagyobb pedagógiai téveszme az a vélemény, hogy az ember csak azt tanulja meg, amit megtanítanak neki. A mintegy mellékesen elsajátított, tartós attitűdök, kedvtelések és ellenszenvek gyakran sokkal fontosabbak, mint a nyelvtanórák, földrajzórák, vagy a megtanult történelmi tények. Mert alapvetően ezek az attitűdök számítanak később.” - John Dewey 1938²

„Aki elsősorban tanítani akar, annak számára a pedagógiának két fő fejezete van: az „amit” és „ahogyan”: az anyag és a módszer. Aki elsősorban nevelni akar, annak az „amit” és az „ahogyan” a célt és a légkört jelenti.” - Mérei Ferenc 1985

Úgy gondolom, a két pedagógiai óriástól származó idézetek önmagukért beszélnek.

A konferencia digitális szekciójában nagyon megfogott Fenyő D. György tanár, szakíró összefoglalója. Világosan, pontokba szedve megfogalmazta a korszerű oktatás ismérveit, melyeket egyesével megvizsgálva a digitális oktatás mellette-ellene mérleg serpenyőjében elhelyezve, valamelyest választ kaphatunk arra a kérdésre, hogy sikeres lehet-e az online iskola. Fenyő D. György előljáróban megfogalmazta tapasztalatait, a márciusi időszakról.

¹http://kooperativ.hu/szockomp/1_koncepcio/fejlesztési_koncepcio/01_fejlesztési_koncepcio.pdf (utolsó letöltés: 2020.11.12.)

² Dewey és Mérei szövegeit idézi: Tanári kézikönyv a szociális kompetenciák fejlesztéséhez 1-12 évfolyam. Szerkesztő: Dr. Gádor Anna. Szakmai vezető: Dr. Cziike Bernadett. Budapest, 2008. 10.

- a társas közeg hiánya, a gyerekek önmaguk megfogalmazásának kudarca
- korrekció hiány (az apró tanári gesztusrendszer kiesik) - diák visszajelzések
- korszerű oktatás nem azonos a technikalizált oktatással.

Fenyő tanár úr is első helyen a szociális nevelés/nevelődés hiányát emeli ki, míg a tanítástechnikai problémák és a digitális módszerek csak utána jönnek a sorban. Az utolsó pontjához kapcsolódva a hirtelen kényszerű átállás olyan negatív jelenségek gerjesztett, melyeket Prievara Tibor a Tanárblog egyik szerkesztője „A digitális alibi” című írásában összefoglalt:

- Nincs digitális osztályterem, felület, ahol együtt foglalkozhatnak
- E-mailben kapnak a diákok olyan feladatokat, hogy 'TK. 65-68. o.'
- Az értékelésről nyilvánvalóan látszik, hogy semmi átgondoltság nincs benne (pl. egy Drive mappába tölti fel a tanár a feladatot, majd egy másik mappában várja a megoldásokat - így persze a diákok látják egymás munkáit, és az első megoldás különböző iterációit adják majd be)
- Esetleges a kommunikáció: vagy ír a tanár, vagy nem. Esetleg aznap reggel még nem tudják a diákok, hogy milyen óráik lesznek megtartva, és az óra kezdete előtt 5 perccel kapják meg a Google Classroom-ban az óra linkjét
- 45 perces előadást tart a tanár, egy PPT-t pörget, és nem tudja, ki hallgatja
- Nincs a tanárral személyes kapcsolatfelvételtől lehetőség, elérhetetlen, vagy lassan válaszol a levelekre
- Személyes találkozó (online) nincs.

Hozzátenném még azt a jelenséget, hogy a frontális oktatásszervezés áttevődik a kamerába, a tábla pedig a pdf file lett sok esetben.

Vegyük azután sorra Fenyő D. György pontjait a korszerű oktatásról:

1. készség-képesség fejlesztés

2. értelmes logikai rendben tanítunk, gondolati konstrukciók (tematikus tanmenet, mint a tervezés során megjelenő forma)
3. kooperatívitás
4. kritikai gondolkodás
5. kreatív oktatás
6. feladat központúság nem azonos a tananyag központúsággal
7. jelenség központúság
8. praktikusság
9. attitűd formálás
10. szemlélet formáló
11. változatos
12. élményszerű
13. nyitott és integratív iskola
14. differenciált legyen és differenciáló (a hátrányos helyzetű diákoknak különösen)

(Bár Fenyő tanár úr 15 pontról beszél, csak tizennégyet sikerült megszámolnom)

Ha a pontokat megnézzük, és figyelembe vesszük Nádori Gergely gondolatát, hogy a tanári munka alkotó-kreatív tevékenység, akkor digitális formában valóban meg lehet valósítani minden pontot. A frissen kifejlesztett felületek kreatív kereteket biztosíthatnak a kollégáknak, csupán élni kell vele. Mégis ott marad a hiányérzet, és túlélőként tekintünk magunkra a márciusi változások után. Nádori Gergely tapasztalati összefoglalója adhat magyarázatot erre a hiányérzetre.

- A tanári közösségnek iskolán belül és kívül működnie kell. Amelyik intézményben koncepciózus vezetés mellett jól működő pedagógus közösség van, a digitális átállás pillanatok alatt megtörtént és viszonylag zökkenőmentesen folyt a munka tovább.
- Az egyik probléma a gyerekek eszköz hozzáférési problémája volt. Családonként mennyi gép áll rendelkezésre? Illetve országos szinten nagyon sok régióban

egyáltalán nem volt IKT eszköz. Hozzáfűzném, hogy ebben az esetben a postázott feladathalmok az olyan kelet-magyarországi településekre, ahol az áramellátás is akadózó, ha nem is teljes kudarccal, de lemaradás a távoktatásban.

- A klasszikus értékelési rendszerek az iskola falain kívül tökéletesen használhatatlanná váltak.
- Az iskola szocializációs és mentálhigiénés szerepe. Dr. Szabó Andrea PhD az MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont munkatársa egy új generáció megjelenését jelzi előre erre az időszakra. A „V” azaz Vírusgeneráció a szemünk előtt fejlődik ki. Tanulmánya végén megemlíti: „Nagyon érdekes, és továbbgondolást érdemel, hogy a fiatalok a kényszer izoláció révén megtanulhatnak valamit, ami eddig talán nem teljesen tudatosult bennük. Jelesül, hogy mekkora jelentősége, fontossága és hozadéka van a valódi, interperszonális kontaktusokon alapuló közösségeknek. Annak, hogy nap mint nap érintkeznek, beszélgetnek egymással, hogy jól vagy éppen rosszul érzik magukat a „suliban”, de ott vannak, együtt vannak és nem – a szó egy egész furcsa értelmében – magányosak. Lehet, hogy a kényszer izoláció elhozhatja a személyes jelenlétben alapuló közösségek új reneszánszát, a közösségek (ismételt) értékévé válását.”³ Dr. Szabó Andrea gondolata is erősíti az iskola mindennél fontosabb szocializációs szerepét.
- Család és iskola együttműködés fontossága.

A szekció további két résztvevője Tallér Júlia a Rogers Iskolából, ahol alsós korosztállyal foglalkozik és Somogyi Ágota a Politechnikumból, aki gimnazista diákoknak természettudományt tanít. Előadásaiából kiderült, hogy a helyes gondolkodás az online tanítás megvalósításához ott kezdődik, hogy definiálják addigi tevékenységüket. Meghatározták, hogy mit és hogyan tanítottak eddig és az elvek mentén milyen digitális teret érdemes létrehozni a gyermekek számára. A korosztályok eltérő igényei miatt a módszerek természetesen különböznek. A harmadikos korosztálynál fontos szempont

³ <https://politikatudomany.tk.mta.hu/blog/2020/03/a-v-mint-virus-generacio-szuletese>
(utolsó letöltés: 2020.11.13.)

volt, hogy ne legyen minden feladat a számítógéphez kötve, az eszköz inkább az elkészült feladatok közvetítő közegévé vált. Illetve nagy kérdés, hogy hogyan lehet a szülőket otthon mentesíteni gyermekük iskolai tanítása alól, tehát az eddig osztályteremben folyt oktatásban a tanár szerepét részben, rossz esetben, egészben áttolja az intézmény a szülőre. Erre a jelenségre személyes példát is tudnék említeni, ahol az első hét után levélben kértem a tanítókat, hogy gondolják át tevékenységüket, mert mi szülők idehaza a saját munkánkkal kellene foglalkoznunk. Pozitívum, hogy a második hétre sokat javult a helyzet.

A két tanárnő beszámolójából is kitűnik, hogy sok mindent meg lehet oldani az online térben, de a személyes kapcsolat hiánya rendkívül nagy. Ahogy Fenyő D. György fogalmazott, az apró gesztusrendszer hiánya, amivel a pedagógus operál az osztálytermi interakciókban, olyan érzelmi töltést hordoz, melyeket szavakkal nem lehet leírni.

Összefoglalva, a jelenléti iskolát nem lehet helyettesíteni. Szükség megoldásnak, vagy az oktatási folyamatokban kiegészítő segédeszköznek természetesen bevált az IKT eszközök alkalmazása, de a lényeg hiányzik belőle. Szeretnék egy távol-keleti példát idéteni, hogy kultúrától függetlenül is alátámasszam a jelenlét fontosságát. A keleti tudás átadásokban, legyen az harcművészet, gyógyítás, meditáció vagy akármi más, közös, hogy a legfontosabb a mester jelenléte. A mester, csupán annyiban különbözik a tanítványától, hogy többet hibázott, mert régebb óta gyakorol. Ez a tapasztalati tudás sugárzik belőle és a tanítvány képes tapasztalni. Képet kap arról, hogy hová juthat el a gyakorlása során. Azok az események, amikor a nagymester a gyakorlás alkalmával jelen van, olyan inspiráló élmények, amelyekből a tanítvány élete végéig töltekezhet. A keletiek megéreztek a tudásátadásból valami fontosat, amelyet a nyugatiak most, hogy nincs, keresnek, hogy mi az.

A szekció beszélgetés végén szóba került a kormány célja, nevesül a hibrid oktatási forma. Az egyöntetű válasz a „katasztrófa” jelző volt. Technikailag kivitelezhetetlen, dupla óraszámot jelenthet a pedagógus társadalomnak. Próbáljuk meg elkerülni valahogy!

Gergye Szilvia

(Neveléstudomány mesterszakos hallgató Apor Vilmos Katolikus Főiskola)

Fenyő D. György digitális oktatásról tartott előadásában az elmúlt időszak pedagógiai módszereiben bekövetkezett változásokat, lehetőségeket elemezte. Tanár úr az iskola szemszögéből szedett össze néhány tényezőt, mely a korszerű pedagógiát jellemzik, és ezek nem feltétlenül a digitális világból építkeznek.

„Viszont attól meg nagyon óvnék mindenkit, hogy ezt a korszerű oktatást egy technicizált oktatással azonosítsa!”⁴

Az általa felsorolt kulcsszavak mind megállják a helyüket az óvodapedagógiában is, ahol egyelőre és szerencsére még nem nyert teret magának a digitalizáció, viszont a korszerűsítés nem haszontalan.

Készségfejlesztés, képességfejlesztés, kompetencia

Az óvodai nevelés egyik alapfeladata, hogy a természetes érés, fejlődés során megmutatkozó képességeket segítsünk a gyermekeknek készségszintre emelni. Ezek a képességek fogják majd őket az óvodai és iskolai életben egyaránt segíteni. Kompetenssé kell válniuk, hogy befogadják azt a tudást, mellyel életkoruknak megfelelően az élet különböző területein megállják a helyüket. Például a verbális képességek, a finommozgások fejlesztése, mely majd az íráshoz lesz szükséges, a társas kapcsolataikban konfliktushelyzetek megoldásának képessége.

Logikai rend, gondolati konstrukció

A tervezés során az egyes tevékenységi területek összetetten jelennek meg. A természeti jelenségek, azok változásai, az idő folyása adnak egy fonalat, melyre mintegy

⁴ <http://campus.avkf.hu/index.php/modszertani-kozpont/programok-konferenciak/video/28:43>

gyöngyszemekként fűződnek a témák. Maga a világ is egy logikai rend szerint van felépítve, a benne levő dolgok átláthatóbbak, megélhetőbbek lesznek egy kisgyermek számára is, ha azokat folyamatukban tanulja, ismeri meg.

Kooperativitás

A játékeszközök nagy része szabadon használható egyszemélyes helyzetben is, de sokkal nagyobb örömet okoz, ha társak kapcsolódnak bele. Nagycsoport környékén már együtt játszanak a gyerekek és nem egymás mellett. A fiúk nagyon szeretik a konstruáló játékokat, Legóból, Java-ból, Geomagból különleges alkotásokat képesek összehozni együtt. Ugyanakkor egy közösen végzett munka (pl. naposi feladatok) is kívánhat szervezkedést egymás között: egymásnak besegítés a terítésben, feladatok elosztásában.

Kritikus gondolkodás

Óvodás korban is elvárható, hogy gondolkodjanak dolgokon! Itt inkább a direkt gondolkodtatás érvényesül, maguktól a gyerekek nem biztos, hogy kritizálni fognak. Jól megfogalmazott kérdésekkel azonban lehet terelni őket abba az irányba, hogy gondolkodjanak akár a természet jelenségein is. Vajon hova megy a Nap éjszaka, hol tartózkodik a Hold nappal? Mi történik a fákkal télen?

Kreativitás

Az ábrázolási tevékenységek, a mesedramatizálás, a spontán játéktevékenységek nagy része a kreativitásra épül. Jól fejleszthető, új eszközöket adhatunk a kezükbe, különleges feladatokkal színesíthetjük a tevékenységeket. Sokszor meglepően jó ötleteik vannak az óvodásoknak, érdemes őket kérdezni, gondolkodtatni, vagy csak egyszerűen figyelni, hogyan oldanak meg helyzeteket egymaguk.

Feladatközpontúság

Egy adott témakört feladatokon keresztül lehet a leghatékonyabban körbe járni. Így a gyerek tevékenykedhet, manipulálhat, a feladatszakaszok elvégzése közben szerzi meg a tudást, mely később összeáll, így sajátítva el a téma teljes egészét.

Jelenségközpontúság

A környező világ megismerése úgy lesz teljes, ha azt vizuálisan szemléltetjük. Nem mesélek a szobában a lehulló levelekről, hanem az udvaron megnézzük, megfogdossuk, feldobáljuk, fetrengünk az avarban. Megfigyeljük a kopasz fákat, a természet aktuális változásait, kint a valóságban.

Praktikusság

A témák kiválasztásánál figyelembe vesszük az életkori sajátosságokat, olyan területeket választunk ki, melyek hasznosak, használhatóak és egyben érdekesek is a gyerek számára. A tevékenykedtetve tanulás jó lehetőség arra, hogy a praktikus intelligenciát fejlesszük. A naposi feladatok végzésekor azon túl, hogy terítenek, számos illemszabályt is megtanulnak, figyelmet fejlesztünk, matematikai ismereteik bővülnek. Az egyéb munkafeladatokban felelősségérzetük fejlődik, a világ gyakorlatiasabb oldalával ismerkednek, mint például a szelektív hulladék gyűjtése, mosdóhasználatnál a takarékoság.

Attitűdformálás

Az óvodapedagógus személye minta! Ahogyan ő viselkedik, az hatással van a gyermek személyiségének fejlődésére. A gyermek a látott mintát követi, beépíti a saját tárházába. Ha az óvónő elfogadó a mássággal szemben, és ennek fontosságát közvetíti a gyermekek felé, akkor a gyereknek is természetes lesz, hogy ő maga is elfogadó legyen. Fontos, hogy kedves, barátságos, bátorító attitűddel bírjon a pedagógus, úgy viszonyuljon a csoport tagjaihoz, felnőttekhez, vagy akár erkölcsi, szellemi értékekhez, hogy az minta lehessen a gyereknek.

Szemléletformálás

Talán a legjobb példa erre a környezetvédelem, a fenntarthatóság. Az óvodai életnek is vannak olyan területei, ahol ezek jól átadható ismeretként megjelennek. A csoportokban a papírhulladékot elkülönítve tároljuk, ezeket később a gyerekek viszik ki az aulában található nagy szürke ládába. Megtanulják a szelektív kuka fogalmát, „ezt dobd, kérlek a szelektívbe!”. Külön elemgyűjtő, és műanyagkupak gyűjtő található a „zöld sarokban”, ezt is jól ismerik az óvodásaink. A mosdózásnál a kézmosás helyes technikáját megtanulva kevesebb vizet használunk el.

Változatosság

A frontális munkaformák egyre kevesebb tevékenységi területen vannak jelen. Már a mesélésnél is van lehetőség arra, hogy valamelyik gyermek asztalnál játsszon, bár általában odakuporodnak a szőnyegre, főleg, ha az varázsszőnyeggé változik. A népi, dalos játékok esetén együtt mozog a csoport, de a zenei fejlesztés megoldható mikro csoportos formában, akár az öltözőben is. Az összes többi tevékenység munkaformája lehet egyszemélyes, kisebb csoportos. Történhet állva, ülve, fekve, attól függően, hogy éppen mivel ismerkedünk (pl. avarban fetregés: érzetek, illatok, nedvesség, hideg megtapasztalása). Történhet a csoportszobában, a pincében, a tornateremben, az udvaron, a városi séta alatt, az erdőben.

Élményszerűség

Az óvodások életkori sajátossága az, hogy tevékenykedtetve, élményszerűen adjuk át a tudást. Nekik nagyon fontosak a benyomások, az érzések, a megtapasztalások. Muszáj tapogatni, fogdosni, szagolni, érezni a tárgyakat, azok tulajdonságait megismertetni csak így érdemes. Nem ülünk egy nagy körben a szobában, és magyarázzuk, hogy barna a gesztenye és fényes, és ha nem vigyázunk, akkor megszúr a burka. A séta során gesztenyét gyűjtünk, haza visszük, fogdossuk, simogatjuk, a tüskéket próbálgatjuk az ujjunkon, mesélünk vele (Sün Balázs), gurítjuk, dobáljuk, kifestjük, felfűzzük koszorúnak. Minél változatosabb tevékenységeket csinálunk vele, annál élményszerűbb és hatékonyabb lesz az ismeret átadása.

Nyitottság, integrativitás

Legyünk nyitottak a világra, az újdonságokra, még ha azok kicsit idegenek is nekünk, felnőtteknek. Muszáj megértenünk, hogy a világ változik, mások lesznek a fontosak, értékesek a mai gyerekeknek. A mi feladatunk a jövőre nevelés, próbáljuk meg a saját értékrendünket beleépíteni ebbe, de fogadjuk el az újat, a változást. A tudás átadásához alkalmazzunk minden újabb, modernebb módszert azon a kereten belül, melyet mi magunk értékesnek, fontosnak gondolunk. Nem kell bevinnünk a számítógépet a csoportba, mert elveink szerint igyekszünk távol tartani az óvodást a virtuális világtól,

de megnézhetünk egy, a velencei karneválról szóló filmet laptopon. Szervezhetünk az udvaron egy jól előkészített kiszabás égetést, így a tapasztalatokat több, különböző forrásból szerzik meg a gyerekek.

Differenciálás

Nincs ennél fontosabb kulcsszó! Az gyerek egyedi, megismételhetetlen. Minden gyerek másképpen fejlődik, más érdekli, más fontos számára, más képessége másképpen alakul. Nem robotokat gyártunk az óvodában, hanem személyiségeket formálunk a saját ritmusukban, saját képességeikhez, lehetőségeikhez mérten. Nem várhatjuk el ugyanazt minden óvodástól, hiszen mi, felnőttek sem vagyunk egyformák. A gyermeknek joga van ahhoz, hogy biztonságos környezetben fejlődjön, az óvodapedagógusnak kötelessége ezt figyelembe venni, és a tőle elvárható követelményeket támasztani a gyerekekkel szemben. A hátrányokból előnyt kell kovácsolni, segíteni, támogatni kell a gyereket, neki még nincs meg az az eszköztára, mellyel az élet, a tanulás akadályait venni tudja.